

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Brave nieuwe wereld

Koopmans, T.

Citation

Koopmans, T. (1991). Brave nieuwe wereld. In *Juridisch stippelwerk* (pp. 428-430). Deventer: Kluwer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/25921>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/25921>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Redactionele kanttekeningen

Brave nieuwe wereld

T. Koopmans, 'Brave nieuwe wereld', Rechtsgeleerd Magazijn Themis, 1972, pp. 277-279. [Juridisch Stippelwerk]

Wij schijnen zozeer gebiologeerd door de vele problemen die wij als nieuw of als immer actueel ervaren, zoals milieu, kolonialisme en economische macht, dat we geneigd zijn de biologie zelf te veronachtzamen. Toch doen zich in de bio-medische en bio-chemische wereld ontwikkelingen voor die met de krachtterm 'spectaculair' nog maar dunnetjes gekenschetst zijn. Over de vraag naar de maatschappelijke consequenties van die ontwikkelingen heerst niet veel zekerheid; over de ethische en juridische toelaatbaarheid van deze consequenties nog minder. Zoveel is wel duidelijk dat er een spanning bestaat tussen wat biologisch mogelijk is, en wellicht ook wenselijk is, enerzijds, en onze traditionele ethiek anderzijds. Als deze laatste het aflegt, zullen wij andere morele standaarden moeten vinden; en *dat* zij het aflegt, is niet onwaarschijnlijk, omdat zij uitgaat van eertijds vaststaande zekerheden omtrent de inhoud van begrippen als geboorte, dood, ouderschap en individualiteit die thans, en vooral straks, geen stand meer kunnen houden. Daarmee valt ook een aantal basisconcepties van ons rechtssysteem in duigen.

Dit klinkt misschien wat alarmerend, en ik zal daarom pogen – hoewel zelf meer met Dante dan met Darwin opgevoed – om mijn vage indicaties te concretiseren.

Bij wijze van aanloopje valt te wijzen op verschijnselen die de voorpagina's van de dagbladen gehaald hebben en die in zekere zin ook onderwerp zijn geweest van publieke discussie. Daarbij kan in de eerste plaats worden gedacht aan een aantal technische verworvenheden zoals orgaantransplantatie, anti-conceptionele middelen, kunstmatige inseminatie. In de tweede plaats heeft, op het voetspoor van (of althans beïnvloed door) de medische kundigheid, een ontwikkeling der gedachten plaatsgevonden: een aantal onderwerpen raakt opnieuw in discussie, zoals geboortebeperring, abortus provocatus, euthanasie. Onder de juristen, maar niet alleen bij hen, bestaat een zekere neiging om elk van de gesignaleerde verschijnselen op zijn eigen merites te beoordelen en zich overigens niet teveel in de zaak te verdiepen. Maatschappelijk gezien wordt die zaak echter interes-

sant als men gaat combineren. Zo levert de k.i., gecombineerd met de mogelijkheid om menselijk sperma voor een beperkte duur in te vriezen, reeds de mogelijkheid op van selectieve donorinseminatie. Principieel is dat een belangrijk gegeven; enerzijds maakt het, gecombineerd met anti-conceptie en abortus, duidelijk dat wij op weg zijn de band tussen voortplanting en sexueel verkeer gaandeweg los te maken; anderzijds roept het, gecombineerd met de orgaantransplantatie, reeds een flauw beeld op van een toekomst waarin individuele hebbelijkheden en eigenschappen beïnvloedbaar en eventueel tevoren bepaalbaar zijn.

Het zijn evenwel de vindingen in de laboratoria die deze ontwikkelingen in een veel ruimer perspectief zetten. Op basis van eicellen en spermatozoa kan men thans, blijkens proeven in Italië en Engeland, gedurende enkele weken embryo's buiten het lichaam kweken; tevens is, in de V.S., een kunstbaarmoeder geconstrueerd waarin wellicht embryo's van enige maanden oud kunnen worden overgebracht. Deze twee ontwikkelingen zouden op een gegeven ogenblik in elkaar kunnen grijpen, en dan staan wij om zo te zeggen oog in oog met het 'laboratoriumkind'. Maar de vooruitzichten worden pas goed chimerisch zodra de biologen met genen gaan spelen, in plaats van met organen. Uitgaande van de gedachte dat iedere celkern de complete genetische 'code' bevat van een bepaald individueel dier, hebben Engelse onderzoekers uit darmcelkernen van een kikker en ontkernde, dus 'lege' eicellen van een andere kikker volmaakt identieke kikkertjes weten te kweken. De celbiologie zou in de toekomst wel eens in staat kunnen zijn om enerzijds identieke 'meerlingen' te kweken, ook van hogere diersoorten, en om anderzijds genetisch materiaal van het ene diersoort naar het andere te transplanteren. Als men er trouwens achter komt hoe genetische boodschappen precies in elkaar zitten, is het ook mogelijk om synthetisch zulke boodschappen te vervaardigen; keuze van het geslacht van embryo's is dan theoretisch mogelijk. Een betere kennis van het genenpatroon zal voorts kunnen leiden tot zaken als voorkoming van ontsporingen zoals mongolisme en stimulering van bepaalde vermogens (met inbegrip van het denkvermogen).

Deze biologische revolutie roept verschillende soorten vragen op.

De eerste vraagstelling is of de mensheid dit allemaal zo maar over zich heen moet laten komen. De gedachte dat wetenschappelijk onderzoek zich volgens een eigen soort wetmatigheid ontwikkelt, en dat daarmee de kous af is, vindt weinig aanhang meer. Maar als er bepaald moet worden dat sommige ontwikkelingen wel voortgang zullen vinden en andere niet, volgens welke criteria zal dit dan geschieden, wie bepaalt die criteria en wie past ze toe? In vakkringen, maar ook in universitaire kringen daarbuiten, is de gedachtenwisseling daarover de laatste jaren langzaam op gang gekomen. Het is wel duidelijk geworden dat overgeleverde morele

beginselen zoals 'eerbied voor het leven' daarbij maar van betrekkelijk nut zijn.

Voor ons als juristenfamilie is een tweede groep vragen wellicht van directer belang: verondersteld dat althans een gedeelte van de nieuwe biologische perspectieven wordt gerealiseerd, wat zijn daarvan de repercussies op het begrippenarsenaal, en op het daarin belichaamde waardenpatroon, waarmee wij plegen te werken? Heeft het kind, staande huwelijk geboren, de man tot vader wanneer ander genetisch materiaal dan dat van de man is gebezigd? En wat betekent deze oude stelregel, wanneer een geboorte geheel 'buitenlichamelijk' verloopt? Wat beginnen wij, in het laatste geval, met begrippen als familie en verwantschap? Moet een boreling in een gezin zijn opgenomen voordat deze begrippen van toepassing kunnen zijn? Hoe zou, in het laatste geval, de situatie dan zijn van de identieke meelingsen, wanneer die op het voetspoor van de Engelse kikkertjes hun intrede zouden doen? En als de menselijke reproductie de kant uitgaat van een naast elkaar bestaan van in principe traditionele voortplanting en nieuwe vormen van 'mensenkweek', zijn wij dan in staat en bereid om het gelijkheidsbeginsel op alle mensen, oude en nieuwe stijl, toe te passen? En vooral: wie reguleert, als de gezinseenheid ons als basis ontvalt en de overheid voor de aanvechting zou kunnen bezwijken machtsdoelen na te streven, in plaats van een restje geluk voor het menselijk geslacht?

Ik erken dat ik op geen van deze vragen het antwoord weet. Ik ben echter enigszins ontsteld door het stilzwijgen dat rondom het hele problemencomplex heerst, althans buiten de echte 'bêta'-kringen. Er zijn de laatste vijftig jaar teveel ontwikkelingen geweest die ons overvallen hebben; wij zouden in dit geval althans kunnen trachten een begin van een antwoord te vinden voordat het te laat is, en van de ene noodoplossing naar de andere moet worden geïmproviseerd. Het is dan ook te hopen dat zich spoedig in de kring der juristen een gedachtenwisseling zal ontsppen die recht doet aan de ernst van de vragen die in het geding zijn.

T.K.